

Örebro universitet
Humanistiska institutionen
Svenska språket 21-40 p
B-uppsats, 5 p
Vt 2002

SÄRSKRIVNING

Orsaker och konsekvenser

Jessica Jeppson
Handledare: Gunilla Söderberg

Innehåll

1 Inledning	s. 3
1.1 Bakgrund	s. 3
1.2 Syfte och frågor	s. 3
1.3 Tidigare forskning	s. 4
1.4 Avgränsningar	s. 4
1.5 Material och metod	s. 5
2 Resultat	s. 5
2.1 Historik	s. 5
2.2 Orsaker till att svenskar särskriver	s. 6
2.2.1 Påverkan från engelskan	s. 6
2.2.2 Grundskolans läroböcker	s. 6
2.2.3 Förledens längd/ordklasstillhörighet/semantiska tyngd	s. 6
2.2.4 Gestalttext	s. 7
2.2.5 Den nya handstilen	s. 7
2.2.6 Diakritiska tecken	s. 8
2.2.7 Demokratisering och Internet	s. 8
2.2.8 Datorernas stavningskontroll	s. 8
2.2.9 Ologiska/oklara regler	s. 8
2.3 Särskrivning under de senaste decennierna	s. 9
2.4 Konsekvenser	s. 9
2.4.1 Kampen mot särskrivningarna	s. 10
3 Diskussion	s. 11
4 Sammanfattning	s. 13
5 Avslutning	s. 14
Käll- och litteraturförteckning	s. 15
Bilagor I-IV	

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Varför välja att skriva om just särskrivning? Tja, varför inte? Trots allt är särskrivningen det vanligaste skrivfelet (Melin 2001 s. 39). Jag känner, att för att vi ska kunna motverka särskrivning, behövs det en större medvetenhet om vad språkfelet innebär och vilka missförstånd som kan uppstå av det.

Min definition av ordet *särskrivning* är '(felaktig) delning av ett sammansatt ord'.

I Svenska språknämndens bok *Svenska skrivregler* (2000) står i § 129 (s. 96) att sammansatta ord alltid skrivs ihop. Det är den här regeln jag utgår från i mitt arbete.

Jag kan inte säga exakt hur länge jag har varit irriterad över och intresserad av fenomenet särskrivning av sammansatta ord. Det jag vet är att jag i höstas läste en artikel om just särskrivning och insåg att det här var något jag lagt märke till själv också, men kanske inte tänkt så mycket på. Nu fick jag emellertid upp ögonen på riktigt för detta språkfel och sedan dess har jag varit en aktiv kämpe mot särskrivning. Det finns ingenting annat som kan irritera mig så mycket som när ord, som egentligen ska sitta ihop, skrivs isär. Men kanske det värsta ändå är människor som inte ser (eller ens hör!) skillnaden mellan *fryst kycklinglever* och *fryst kyckling lever*.

Varför vissa människor inte bryr sig om att lära sig hur man stavar rätt kan jag inte riktigt förstå. "Man förstår ju ändå vad som menas", har jag hört ett antal gånger. Och visst är det så i de flesta fall, men just särskrivning kan ibland ge en helt annan betydelse av orden. Se t.ex. på *kassamedarbetare sökes* och *kassa medarbetare sökes*, och varför inte *rökfritt* eller *rök fritt* (jag behöver väl inte nämna att det är det första exemplet i ordparen ovan som är korrekt). Särskrivning sätter krokben för den som läser, och ofta måste man läsa om meningen flera gånger för att förstå vad som menas. All tid som inte skribenten lägger ner på sitt arbete får läsaren ta. Ärligt talat, vad får man för intryck av en författare som visar sådan nonchalans gentemot sin publik?

1.2 Syfte och frågor

Syftet med denna uppsats är att ta reda på varför folk delar på sammansättningar när de skriver, och hur det ska kunna förhindras. För att undersöka detta har jag ställt följande frågor som jag ska försöka besvara:

1. Vad kan det finnas för orsaker till att människor särskriver sammansatta ord?
2. Hur vanligt förekommande är särskrivningen och har den ökat de senaste 30 åren?
3. Vad kan göras för att motverka att särskrivna ord blir en norm i svenskan?

1.3 Tidigare forskning

De undersökningar som gjorts om särskrivning är få. De som gjorts är främst studier av elevspråk och gäller därför inte bara särskrivning utan även andra språkfel.

Till exempel så har Kent Larsson (1984) gjort en granskning av elevers språk, som han skrivit om i sin bok *Skrivförmåga. Studier i svenskt elevspråk* (denna bok har jag tyvärr inte fått tag på och den kommer därför inte användas i min uppsats). Ingrid Pettersson (1972) har skrivit en uppsats som heter *Särskrivning. Analys av ett språkfel* (inte heller denna har jag fått tag på).

Som tidigare forskning kan också nämnas Dag Franssons uppsats ”En brun hårig flicka” (*Språkvård* 3/93), Mats Mobärqs artiklar ”Om särskrivning, engelska och gestalttext” (*Språkvård* 1/97) och ”Om gestalttext” (*Språkvård* 1/98), samt två från varandra fristående undersökningar av Anja Porseby (”Särskrivning i annonser”) och Lina Möller (”Får man röka om det står ’Rök fritt!’?”), båda publicerade i *Språkvård* 3/96. I samma tidskrift, nummer 4/01, finns en artikel av Katharina Hallencreutz: ”Skyll på längden, inte på engelskan”. Det är dessa ovannämnda artiklar jag kommer att använda som litteratur i denna uppsats.

1.4 Avgränsningar

Jag har valt att inte göra någon skillnad på *horisontell* och *vertikal särskrivning*, så mitt arbete omfattar bägge typerna. Horisontell särskrivning är när en sammansättning skrivits med mellanslag mellan ordlederna, men där båda lederna står på samma rad i texten. Vertikal särskrivning är sådana som skrivits isär över två eller flera rader utan bindestreck, till exempel:

VETE
MJÖL

För att begränsa ämnet har jag valt att inte behandla det som Britta Eklund (1986 s. 22) i sin artikel ”Om särskrivning av sammansatta ord” kallar *horisontell särskrivning med bindestreck* (d.v.s. stavning av typen *data-skärm* istället för den korrekta formen *dataskärm*). Jag tänker heller inte ta upp särskrivning av de ord som kan skrivas både ihop eller isär och där båda varianterna är godkända enligt Svenska Akademiens ordlista och Svenska språknämndens skrivregler (t.ex. *förresten/för resten*), och likaså inte sammansatta ord med identiska efterleder och där den första efterleden ersätts med ett streck (*sön- och helgdagar*). Slutligen behandlar jag heller inte sammansättningar av svenska och främmande ordled.

1.5 Material och metod

Jag har sökt efter böcker om särskrivning men inte hittat några. Mitt material består därför till största delen av artiklar (se ovan, avsnitt 1.3) från Svenska språknämndens tidning *Språkvård*, och dessa artiklar är främst baserade på undersökningar som gjorts bland grundskoleelever. En del information kommer från *Skrivihop.nu*, en organisation mot särskrivning. De använder Internet för att nå ut till folket och adressen till deras hemsida är www.skrivihop.nu. Jag har även, över Internet, gjort en intervju med Enar Persson (se bilaga I), en av grundarna av *Skrivihop.nu*. Han är utbildad arkitekt och när jag frågade varför en arkitekt intresserar sig för språkfrågor svarade han: ”Det är vi som inte är fackfolk osm [sic!] måste bry oss!” *Skrivihop.nu* har drygt 15 000 medlemmar och bekämpar särskrivningar bland annat genom ”taktisk

mini-affischering.” Detta innebär att medlemmarna sätter upp röda klisterlappar där särskrivning hittas. Klisterlapparna varnar för språkfelet i fråga och hänvisar till hemsidan.

Jag kommer i avsnitt 2, utifrån materialet, att först ge en kort bakgrundshistorik till särskrivning och sedan redovisa olika synvinklar på fenomenet (teorier om vad det kan finnas för orsaker till att människor skriver isär). Ingen vet riktigt varför särskrivning uppkommit, och det som presenteras i denna uppsats är mest spekulationer och inte rena fakta, även om det ligger forskning och undersökningar bakom.

Under rubriken *Diskussion* i avsnitt 3 diskuterar och analyserar jag de olika teorierna som tagits upp i avsnittet innan. Slutligen finns en sammanfattning av uppsatsen i avsnitt 4.

2 Resultat

2.1 Historik

Reglerna för hur sammansatta ord ska stavas har inte alltid varit desamma som idag. Hallencreutz (2001 s. 4) nämner i sin artikel att före 1800-talet skrevs sammansättningar ofta isär, men ibland ihop, och då gärna med stor begynnelsebokstav på både för- och efterled (ex. Kellgren: *VisdomsGudinnor* och *VitterhetsIdkare*). Emellanåt användes även bindestreck mellan ordets båda leder.

I början på 1800-talet stadgades skrivspråksnormen och man skrev ihop sammansatta ord, även om vissa fortfarande praktiserade särskrivning. Ett drygt halvsekel senare har frågan om särskrivning dykt upp, hävdar Hallencreutz (ibid.), och hänvisar till Nils Linders språkriktighetshandbok *Regler och råd* från 1886, där författaren säger att sammansatta ord inte får skrivas isär.

Lars Melin däremot, hävdar i sin artikel ”Binär språkvård” (*Språkvård* 1/01 s. 38) att det var först på 1960-talet som man började tala om delning av sammansatta ord som ett problem, och att det under 1970-talet var det mest förekommande skrivfelet bland svenska skolelever.

2.2 Orsaker till att svenskar särskriver

Vad kan det finnas för grund till att svenska språkbrukare skriver isär sammansatta ord? I artiklarna som jag baserar denna uppsats på, tas flera möjliga skäl till språkfelet upp. Till exempel nämns påverkan från engelskan, grundskolans läroböcker, förledens ordklass-tillhörighet och gestalttext (Hallencreutz 2001 s. 5; Fransson 1993 s. 15; Mobärg 1997 s. 20).

2.2.1 Påverkan från engelskan

En vitt spridd teori om varför man delar på sammansättningar är påverkan från engelskan. I detta språk kan man skriva sammansatta ord på tre olika sätt, nämligen hopskrivning, särskrivning och bindestreck. Vilken av dessa varianter som gäller beror på vilket ord det är (Mobärg 1997 s. 22).

Möller (1996 s. 27-28) skriver: ”... medför kanske alla engelska särskrivna uttryck att vi blir avtrubbade och på så viss [sic!] indirekt påverkade” och fortsätter tankegången med att påpeka att från att inte reagera på särskrivna ord är inte steget långt till att själv göra samma skrivfel.

En annan viktig aspekt är att engelsklärare i Sverige oftare tar upp vilka stavningsregler som gäller vid sammansättningar i språket i fråga, än vad svensklärare gör. Lärare i svenska språket tar inte alltid upp den okomplicerade regel vi har i vårt språk - att sammansatta ord skrivs ihop – förmodligen på grund av att den är så självklar (Mobärg 1997 s. 23).

2.2.2 Grundskolans läroböcker

På lågstadiet får man lära sig hur ord sätts ihop, genom att bindestreck är utskrivna mellan sammansättningens leder, t.ex. *sol-ros*. Detta underlättar för eleverna att se vad det står, och

den här typen av pedagogik har funnits i svenska läroböcker sedan förra sekelskiftet. Elev-erna får också i sina skrivövningar lära sig att själva sätta bindestreck mellan ordlederna (Möller 1996 s. 28; Melin 2001 s. 38-39; Hallencreutz 2001 s. 9).

2.2.3 Förledens längd/ordklassstillhörighet/semantiska tyngd

Substantiv är enligt Hallencreutz (2001 s. 5) den största gruppen ord som råkar ut för särskrivning. Enligt de siffror hon kom fram till i sin studie av uppsatser, skrivna av elever på mellanstadiet, så består 60% av alla särskrivna ord av substantiv. I sin undersökning har hon sedan delat in dessa ord i fem grupper utifrån förledens ordklassstillhörighet. Då hon gjorde detta upptäckte hon att den största gruppen särskrivningar var de substantivsammansättningar som har substantivisk förled. På sidan 6 i artikeln säger Hallencreutz att hon tror att detta kan bero på att just orden med substantivisk förled ofta har längre förled än andra sammansatta ord. Till exempel verbförleder, säger hon, är till 90% enstaviga, och detta bidrar troligen till att dessa ord inte råkar ut för särskrivning lika ofta (Hallencreutz 2001 s. 7).

Även Lars Melin skriver i sin artikel "Binär språkvård" (2001 s. 39) att det oftare är en sammansättning med substantivisk förled som skrivs isär. Det beror på att denna typ av ordled ofta är semantiskt tung, och har större självständighet. Han skriver: "... flerstaviga förleder [särskrivs] hellre än andra ordklasser och flerstaviga förleder hellre än enstaviga, och lexikaliserade sammansättningar löper mindre risk för särskrivning än produktiva."

Ännu en faktor som har med detta att göra är hela sammansättningens längd. Britta Eklund (1986 s. 23) som är lärare i grundskolan skriver att när hon frågat eleverna varför de skrivit isär sammansatta ord, har de svarat att de tyckte att ordet annars blev så långt.

2.2.4 Gestalttext

I sin uppsats "Om gestalttext" (1998 s. 10) skiljer Mats Mobärg på *gestalttext* och *konventionell text*. Gestalttexten är sådan text som vi ser i företagslogotyper och rubriker, på reklamaffischer och produktförpackningar. Den är gestaltbaserad, därav namnet. Konventionell text är idébaserad brödtext, till exempel på baksidan av en varuförpackning eller inne i en uppsats (Hallencreutz 2001 s. 8; Mobärg 1998 s. 10). De båda texttyperna har enligt Mobärg (s. 13) olika normsystem och dessa system motstrider varandra.

Mobärg påpekar att orsakerna till särskrivning i gestalttext är många. Framför allt handlar det om vilket visuellt intryck texten ger. Den ska väcka uppmärksamhet, och för att göra det ska den ha en stavning som folk reagerar på (Mobärg 1997 s. 20, 22; Mobärg 1998 s. 13). Möller (1996 s. 27) skriver angående särskrivning i reklamtext att bindestreck här av någon anledning anses vara fult.

Catharina Grünbaum (1998 s. 5) kommenterar gestalttextens grafiska hyss på följande sätt: "Allt är kanske tillåtet, bara det blir snyggt, vackert, fräckt eller slående." Längre fram i artikeln (s.7) skriver hon att de skrivsätt som bryter mot reglerna, i längden leder till förvirring bland språkbrukarna.

2.2.5 Den nya handstilen

I början på 1970-talet introducerades i svenska skolor den nya handstilen. Jämfört med den äldre handstilen är denna luftigare och binder samman bokstäverna i mindre utsträckning, och det skulle då vara lättare att skriva isär sammansatta ord. Denna möjligen bidragande orsak till särskrivning gäller förstås endast handskrivna texter (Hallencreutz 2001 s. 9; Möller 1996 s. 28).

2.2.6 Diakritiska tecken

Diakritiska tecken är till exempel ringar och prickar över bokstäver och finns alltså bl.a. i svenskans *å*, *ä* och *ö*. Dessa kan på följande sätt (i handskrift) leda till att ord särskrivs: ”... förleden skrivs, de diakritiska tecknen sätts ut och efterleden skrivs” och då kan det bli så att skribenten omedvetet gör ett mellanrum mellan ordlederna (Hallencreutz 2001 s. 7).

2.2.7 Demokratisering och Internet

En aspekt, som inte tagits upp i någon av artiklarna jag läst, utan bara kommit upp i min intervju med Enar Persson från *Skrivihop.nu* (bilaga I), är demokratiseringen de senaste 50 åren. Allt fler (oavsett hur bra de är på att stava) når ut med sina texter, och Internet har en stor roll i den ökade spridningen av texter, även om det självklart inte är den enda orsaken till ökning-en (<http://skrivihop.nu/ursprung>, se även bilaga II). Det finns inga belägg för denna teori, men det är en intressant tanke.

2.2.8 Datorernas stavningskontroll

I det moderna IT-samhället finns en del hjälpmedel som kan bistå osäkra skribenter. Vi har till exempel skrivprogrammets stavningskontroll, som är tänkt som assistans vid ordbehandling, men som kan få förödande effekter om skribenten litar för mycket på den (<http://skrivihop.nu/ursprung>, se även bilaga II).

I *Svenska skrivregler* (2000 § 22) varnar författarna för att stavningsprogrammen missar fel i texten samtidigt som de ibland ändrar en felfri formulering. Stycket om stavningskontroll avslutas med orden: ”Datorns språkkontroll måste därför alltid kompletteras med en mänsklig kontroll.”

2.2.9 Ologiska/oklara regler

Egentligen är det kanske fel att tala om ologiska regler när det gäller sammansättningar i svenskan. Som redan nämnts i avsnitt 2.2.1, har till exempel engelskan tre olika sätt att skriva denna typ av ord. Svenskan har faktiskt bara en: sammansatta ord skrivs alltid ihop (*Svenska skrivregler* 2000 § 129). Visst finns det en del undantag som kanske kan ses som ologiska, men de är som sagt undantag snarare än regel.

Det är inte underligt om yngre människor lättare blir påverkade av den ökande trenden att särskrivna sammansättningar än vad äldre, mer erfarna språkbrukare blir. Det är viktigt att skoleleverna läser och skriver mycket (Eklund 1986 s. 24).

Några exempel som kan vara kluriga och kanske kan tyckas förvirrande: Kalle Anka-tidning, på gatan-pris, (<http://skrivihop.nu/exempel/tveksamma.php>, se även bilaga III).

2.3 Särskrivning under de senaste decennierna

Kent Larsson redovisar i sin bok *Skrivförmåga. Studier i svenskt elevspråk* (1984) vad han kommit fram till i sin studie av högstadie- och gymnasieelevers skoluppsatser från 1977/78. Undersökningen visar att 10% av språkfelen i elevernas uppsatser är särskrivningar. Fenomenet hamnade i undersökningen på fjärde/femte plats av de olika språkfel som hittades (Möller 1996 s. 27).

Ett drygt decennium senare gjorde Katharina Hallencreutz en ny undersökning av motsvarande texter från 1989, och kom fram till att särskrivningarna nu utgjorde 30% av språkfelen och därmed hamnade på första plats av elevernas olika språkfel (Möller 1996 s. 27; Hallencreutz 2001 s. 5).

Dag Fransson (1993 s. 15-18) redovisar i sin artikel en undersökning han gjort. Den är baserad på 100 elevuppsatser från ett standardprov i svenska i årskurs 9. Två skolor i Göteborg är det som uppsatserna är tagna ifrån, och resultatet Fransson kommit fram till är att två tredjedelar av eleverna i undersökningen hade särskrivit sammansatta ord. Utöver undersökningen av elevuppsatser har han dessutom skickat ut en enkät till lärare i 15 högstadieskolor i samma stad. Av de 39 lärare som svarade på enkäten angav 20 att de noterat att många elever särskriver sammansatta ord. På frågan om särskrivningen ökat med åren skrev 26 att de tyckte att så var fallet, medan 6 ansåg att det inte varit någon ökning i särskrivningen.

Kan vi av dessa tre undersökningar dra den slutsatsen att förekomsten av särskrivning ökat lavinartat mellan 1977/78 och 1993? Man kan kanske inte riktigt jämföra undersökningarna, eftersom de garanterat inte är exakt likadant gjorda. Vi vet heller inte hur det ligger till med skolelevers språkfel idag, men visst kan vi generalisera lite och säga att särskrivning troligen har blivit vanligare under de senaste 30 åren. Jag tycker i alla fall att det skulle vara mycket intressant att se en undersökning av skolelevers språk idag, år 2002.

2.4 Konsekvenser

Kommer särskrivna sammansättningar bli en ny norm i svenskan? I så fall mister vårt språk en distinktion som särskrivning eller hopskrivning av ett ord kan ge. Fredrik Lindström tar upp detta i sin bok *Världens dåligaste språk* (2000 s. 106) och säger att det sammansatta ordet står för ett etablerat begrepp, medan så inte är fallet med särskrivningen. För att belysa detta ger han ett exempel med orden *små kakor* och *småkakor*. Alla små kakor är ju faktiskt inte nödvändigtvis småkakor.

Jag tycker det vore hemskt om särskrivning togs upp av allt fler och så småningom blev det rätta sättet att skriva ett sammansatt ord. Men vad kan göras för att förhindra detta? Det tar jag upp i nästa avsnitt.

2.4.1 Kampen mot särskrivningarna

Artiklarna om särskrivning som jag hittat i *Språkvård* är förvisso välskrivna och baserade på noggranna undersökningar och forskning, men de når tyvärr inte ut till de vanliga språkbrukarna: de som inte prenumererar på tidskriften, de som inte har akademisk utbildning i svenska språket, de som inte ens vet vad särskrivning är. Det är här som *Skrivihop.nu* kommer in i bilden.

Målet för *Skrivihop.nu* är att se till att särskrivningar aldrig blir accepterat av folket. För att nå detta mål har de ilsket röda klisterlappar som varnar för särskrivning. Dessa kan beställas av medlemmarna till självkostnadspris, och ska sättas upp varhelst språkfelet hittas. Dessutom går det att köpa tröjor med organisationens logga tryckt framtill. Förutom detta ställer staben upp på intervjuer samt håller föredrag om särskrivning. Intervjuerna har lett till åtskilliga artiklar i diverse tidningar, bl.a. kan nämnas *Sydsvenska Dagbladet* (2001-01-26), *Västerbottningen* (2001-08-15) och *Lärarnas tidning* (nr. 6/01). Även själva hemsidan (www.skrivihop.nu) fungerar som vapen mot språkfelet i fråga med debattforum, gästbok och e-postlistor. De har också en svart lista, där det står vilka stora varumärken som inte praktiserar hopskrivning av sammansatta ord, och som därför borde bojkottas av medlemmarna. Här finns till exempel KF/Coop på grund av sina produkter *vitlöks baguette*, *hamburger dressing*, *kardemumma skorpor*, med flera (<http://skrivihop.nu/aktioner/svarta.php>, se även bilaga IV).

Enar Persson skriver i min intervju med honom (bilaga I) att det, utöver de redan nämnda, finns andra redskap som borde användas överallt, nämligen humor, gruppträck, korrekturkultur och teknik. Humor, t.ex. genom att till alla på arbetsplatsen skicka ett e-postmeddelande där man skämtar om särskrivning. Det skulle vara ett sätt att få sina arbetskamrater att bli uppmärksamma på fenomenet särskrivning redan innan det inträffat; gruppträck eftersom man inte vill göra bort sig inför de andra i gruppen (speciellt inte efter e-postmeddelandet som alla läst). Korrekturkultur, att man gör det till en vana att korrekturläsa varandras texter, och teknik - att man lär sig att stänga av datorns rättstavningskontroll (och istället litar till sig själv).

Både Fransson (1993 s. 15) och Eklund (1986 s. 24) förespråkar ökad läs- och skrivträning i skolorna, medan Mobärg (1997 s. 25) utöver detta även föreslår att man tidigt gör folk medvetna om skillnader mellan engelska och svenska stavningsregler samt hur gestalttext och konventionell text skiljer sig från varandra.

3 Diskussion

Jag har nu presenterat ett stort antal teorier om varför särskrivning kan ha uppkommit. Uppenbart är det för mig att ingen orsak ensam kan vara den utlösande faktorn till alla sammansatta ord som blir särskrivna. I det här avsnittet ska jag titta närmare på de olika teorierna och diskutera deras trovärdighet.

Att engelskan under de senaste hundra åren har påverkat vårt språk i allt större utsträckning än tidigare är allmänt känt. Nya begrepp lånas dagligen in direkt från engelskan, utan översättning eller bearbetning så att ordet anpassas till svenskt böjningsmönster. Förutom att jag anser detta vara ett allvarligt hot mot svenskans status i Sverige, tror jag också att inlänningen leder till en ökad förvirring bland språkbrukarna. Som redan nämnts har engelskan tre olika sätt att skriva sammansättningar, så det vore ju inte konstigt om svenska elever påverkas av detta och stavar fel när de skriver på sitt modersmål. Å andra sidan kan man ju tycka att ungdomar i Sverige rimligtvis inte kan vara så bra på engelsk stavning att de tar efter samma mönster när de skriver svenska. En intressant sak när det gäller detta, är vad Mobärg skriver i ”Om särskrivning, engelska och gestalttext” (1997 s. 23), nämligen att hopskrivning av ord som ska vara särskrivna är ett av de vanligaste fel svenskar gör när de skriver engelska! Det hela är mycket besynnerligt och motsägande.

När det gäller lågstadiets läroböcker som lär oss att skriva orden med bindestreck mellan lederna, så är jag skeptisk till att detta kan vara någon betydande faktor när det gäller särskrivning. Som redan angetts i avsnitt 2.2.2 så har den här pedagogiken funnits i svenska läroböcker sedan förra sekelskiftet, men det var inte förrän på 1960- och 70-talen som problemet särskrivning blev så pass vanligt att man började uppmärksamma det. Sedan är det ju också så att eleverna med en gång får lära sig att bindestrecket visar på att orden hör ihop, och att de ska skrivas ihop när bindestrecket tas bort. Men visst, den här pedagogiken kanske inte direkt motverkar särskrivning heller.

Hur förleden ser ut och hur stor semantisk tyngd den har, tror jag är en viktig faktor för skribenter som känner sig osäkra på hur sammansättningar ska stavas. Om förleden känns betydelsefull och nästan självständig så kan det mycket väl hända att en tveksam författare kanske hellre väljer att skriva isär lederna i sammansättningen. Dessutom blir ju ett sammansatt ord gärna väldigt långt, och det kanske inte ser så bra ut i vissa skribenters ögon.

Gestalttext, som möter oss alla dagligen på diverse varuförpackningar, affischer och i annonser påverkar oss förmodligen mer än vi tror. Eftersom skaparna av gestalttexten mer ser till vilket synintryck som texten ger än till språkriktighetsregler, är det inte så konstigt att det vimlar av särskrivningar i denna typ av texter. Oftast vet skaparna bakom reklamen precis vilka regler som gäller i svenskan, men de gör det medvetna valet att prioritera textens utseende. De språkbrukare som redan är osäkra på vårt språks regler för sammansättningar, blir ju inte direkt mindre tveksamma när de ser både hop- och särskrivning av ordtypen i fråga. Personligen känner jag att gestalttextens särskrivningar är de enda som jag möjligen kan tänka mig att tolerera. Jag anser att det på den här nivån i språket finns andra riktlinjer än

rena konventionella språkriktighetsregler, och att särskrivning i gestalttext (och *endast* här) faktiskt kan tänkas fylla någon sorts funktion.

Hypotesen om den nya handstilen tror jag inte mycket på. Även om den handstil som nu lärs ut i svenska skolor inte binder samman orden såsom äldre handstil, så kan det omöjligt vara någon orsak till särskrivning. Stilen är ingen bra förklaring ens vid handskrift, och den fungerar ju över huvud taget inte vid ordbehandling på dator. Och vi vet ju att särskrivning sker i maskinskrivna texter likaväl som i handskrivna.

En liknande diskussion kan föras angående de diakritiska tecknen. De flesta texter författas ju nu för tiden på datorer och där kan inte denna faktor ha någon som helst betydelse. Att särskrivning (i handskrift då, självklart) skulle kunna bero på att man sätter en ring eller en prick över en bokstav tycks mig väldigt långsökt, men man ska väl inte avfärda någon teori helt.

Med Internets spridning kan alla, även de mindre språkligt begåvade, nå ut till allmänheten. Det finns ingen som kontrollerar att det som sprids på nätet är rättstavat och följer alla svenskans språkregler. Troligt är att detta leder till att ett språkfel som kanske inte var riktigt lika utbrett tidigare nu får större spridning. Eller också är det helt enkelt på det viset att särskrivningen inte alls ökat sedan Internet nått de svenska hemmen, utan att det bara känns så eftersom det är mer synligt och påtagligt nu. I vilket fall som helst kan Internet omöjligt vara en orsak till uppkomsten av särskrivning från första början.

Under tiden som jag skrivit denna uppsats har jag regelbundet med hjälp av datorns stavningsprogram kontrollerat att jag inte gjort några sådana fel. Jag måste medge att stavningskontrollen verkligen har hittat en del små slarvfel som jag råkat göra, men de flesta ord som datorn hakat upp sig på är riktiga ord, godkända enligt *Svenska Akademiens ordlista*, samt en del ovanliga efternamn. Faktum är att datorn ironiskt nog ville ändra stavningen på självaste ordet *rättstavat* (till *rättstävat*)! Så om jag inte redan vetat att man ska ta stavningsprogrammets råd med en nypa salt, hade jag nu lärt mig att lita mer till min egen språkkänsla än till en maskin. Jag tror att många som är tveksamma när det gäller stavning tar för givet att datorn vet bäst när den vill ändra stavningen av ett i dokumentet skrivet ord. Jag anser att det enda som kan råda bot på datorns enväldiga makt över språkbrukarna är att höja självförtroendet och trotsa Jantelagen när det gäller modersmålet. Det är framför allt för oss själva som vi måste bevisa att vi kan om vi vill.

Slutligen tar jag nu upp och synar hypotesen om att de ologiska (?) stavningsreglerna för sammansättningar i svenskan kan leda till särskrivning. Med risk för att verka tjatig vill jag ändå påminna om att basregeln är att sammansatta ord skrivs ihop. Undantagen från denna regel är få och kan nästan läras utantill, så de är ingen ursäkt för att rättfärdiga särskrivning. Med andra ord, denna teori tror jag inte mycket på. Är det däremot så att folk särskriver därför att reglerna tycks dem oklara, så är det en annan sak. Som jag ser det formas svenska folkets rättstavningskänsla i grundskolan, och därför har svensklärarna ett stort ansvar för att se till att eleverna lär sig vad som är rätt och fel. Om nu särskrivning är ett skrivfel som ökat bland svenskarna under de senaste decennierna, måste regeln för hur sammansatta ord ska skrivas tidigt förklaras. Den är ju trots allt väldigt elementär.

4 Sammanfattning

Ända fram till slutet av 1800-talet var reglerna oklara om sammansatta ord skulle skrivas ihop eller isär. När skriftspråksnormen stadgades och sammansättningar skrevs ihop uppstod problemet med särskrivning. Sedan dess tycks språkfelet bara ha ökat. Att det kan bero på engelsk påverkan (eftersom man i engelskan i stor utsträckning skriver isär sammansättningar) är en utbredd teori, som jag delvis kan hålla med om verkar rimlig. Andra troliga faktorer förefaller mig vara till exempel förledens ordklassstillhörighet, längd och semantiska tyngd. Enligt flera av mina källor förekommer särskrivning i 60% av fallen i just sammansättningar med substantivisk förled. Det är en typ av förled som ofta är lång och har stor självständighet, vilket kan förleda en osäker skribent att lämna mellanrum mellan ordlederna. En annan orsak tror jag är reklamspråkets speciella sätt att ignorera vissa stavningsregler som finns i svenskan. Eftersom de som skriver annonser och designar varuförpackningar och företagslogotyper vill väcka läsarens uppmärksamhet, måste de prioritera synintrycket före språkreglerna. Självklart påverkar det oss språkbrukare när vi överallt ser de särskrivna sammansättningarna, och det är inte mer än logiskt att tänka sig att den som inte har fått lära sig vilka regler vi har i svenskan lätt tar efter särskrivning.

Det finns flera andra teorier om orsakerna bakom särskrivning, men de jag tagit upp ovan är, enligt min uppfattning, de troligaste. Förmodligen finns det inte bara en enda bakomliggande faktor, utan det är snarare fråga om samverkan mellan flera olika omständigheter.

För att förebygga särskrivning och motverka att språkfelet i framtiden blir en ny norm behövs tydliga direktiv från svensklärare i grundskolan, så att eleverna vet vilka regler som gäller. Dessutom måste vi våga slå av datorns stavningskontroll och istället lita på vårt eget omdöme om vad som är språkriktigt. Trots allt hakar datorn oftare upp sig på korrekta ord än den gör på felaktiga!

Organisationen *Skrivihop.nu*, som endast intresserar sig för att bekämpa särskrivning, använder sig i sin kamp bland annat av hemsidan (www.skrivihop.nu) med debattforum och e-postlistor. Men framför allt sätter organisationens medlemmar upp ilsket röda klisterlappar som varnar för särskrivning varhelst de finner det nämnda skrivfelet.

5 Avslutning

Teorierna kring särskrivning är nästan lika många som antalet språkforskare och lärare som har satt sig in i frågan. Även om något entydigt svar ännu inte finns på frågan varför vissa svenskar skriver isär sammansatta ord, hoppas jag att jag med denna uppsats ha rätat ut åtminstone en del frågetecken kring fenomenet särskrivning. Och vem vet, kanske har jag till och med hos mina läsare lyckats väcka några tankar om språket.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Intervju över Internet (icq) med Enar Persson (Skellefteå), arkitekt och en av grundarna av *Skrivihop.nu*. 2002-04-30 (bilaga I).

Internetsidan <http://skrivihop.nu/ursprung>, 2002-05-12 (bilaga II).

Internetsidan <http://skrivihop.nu/exempel/tveksamma.php>, 2002-05-12 (bilaga III).

Internetsidan <http://skrivihop.nu/aktioner/svarta.php>, 2002-05-17 (bilaga IV).

Litteratur

Eklund, Britta (1986), ”Om särskrivning av sammansatta ord.” *Språkvård* 2/86, s. 22-24. Arlöf.

Fransson, Dag (1993), ”En brun hårig flicka.” *Språkvård* 3/93, s. 14-18. Arlöf.

Grünbaum, Catharina (1998), ”Grafiska hyss – ett fall för språkvården?” *Språkvård* 1/98, s. 5-9. Arlöf.

Hallencreutz, Katharina (2001) ”Skyll på längden, inte på engelskan.” *Språkvård* 4/01, s. 4-9. Trelleborg.

Lindström, Fredrik (2000), *Världens dåligaste språk*. Danmark: Albert Bonniers Förlag AB.

Melin, Lars (2001), ”Binär språkvård.” *Språkvård* 1/01, s. 35-40. Trelleborg.

Mobärg, Mats (1997), ”Om särskrivning, engelska och gestalttext.” *Språkvård* 1/97, s. 20-26. Arlöf.

Mobärg, Mats (1998), ”Om gestalttext.” *Språkvård* 1/98, s. 10-14. Arlöf.

Möller, Lina (1996), ”Får man röka om det står ’Rök fritt!’?” *Språkvård* 3/96, s. 26-30. Arlöf.

Porseby, Anja (1996), ”Särskrivning i annonser.” *Språkvård* 3/96, s. 24-26. Arlöf.

Svenska Akademien (1998), *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket*.
Norge: Norstedts Ordbok.

Svenska språknämnden (2000), *Svenska skrivregler*. Falköping: Liber AB.

Bilaga

icq-intervju mes skrivihop.nu

Jessi (1:59 PM) :

God eftermiddag.

Enar (1:59 PM) :

Hej

Jessi (2:01 PM) :

Först kanske jag ska berätta lite mer om mig själv.

Jag heter Jessica Jeppson och läser Svenska Språket B på Örebro universitet. Jag håller just nu på och skriver min b-uppsats om särskrivning av sammansatta ord.

Enar (2:01 PM) :

OK. Om hela fenomenet eller om bara ngn del?

Jessi (2:01 PM) :

Om hela fenomenet.

Jessi (2:03 PM) :

Min första fråga måste ändå bli: varför startar en arkitekt en hemsida mot särskrivning??

Enar (2:03 PM) :

Just. Okej, ja, jag heter alltså Enar, är 27 år om några dagar. Jag är arkitekt men vill inte rita hus så jag jobbar som trädoktorand. Ingen akademisk språkutbildning

Enar (2:04 PM) :

För att han är arkitekt (eller; arkitektstuderande som jag var då) och för att hans kamrater var datortekniker och programmerare. Det är vi som inte är fackfolk osm måste bry oss!

Jessi (2:05 PM) :

Okej... måste säga att hemsidan är bland det bästa jag har varit inne på på nätet. Jag skrattar alltid så jag gråter åt alla dumma missförstånd det kan bli av särskrivningar.

Enar (2:06 PM) :

Vi hade var för sig irriterat oss på fenomenet och dessutom läste jag en liten notis i FNA (Flashback News Agency) om deras särskrivningar. Och då tyckte vi att detta skulle kunna vara ett kul propagandaexperiment som borde vara genomförbart på webben. Vi trodde nog att vi skulle kunna få ihop 100 medlemmar.

Jessi (2:07 PM) :

Ja, ni har ju verkligen överträffat era egna förväntningar, då.

Enar (2:07 PM) :

Jo, och "helvetet" - senaste inlägget är rätt bra när man ska förklara för folk, både besserwissrar och dödliga.

Jessi (2:07 PM) :

Ja, det var en tydlig bild.

Enar (2:07 PM) :

Typ. Lagom till vlet är vi nog större än folkpartiet.

Jessi (2:08 PM) :

Men ni har väl fackfolk också som jobbar med hemsidan? Någon måste ju kolla så ni inte gör några andra språkfel på hemsidan och så?

Enar (2:08 PM) :

Vårt största problem är ju annars just de riktiga besserwissrarna, de som vägrar prata med någon som inte vet när man ska använda "före" resp. "efter".

Enar (2:09 PM) :

Faktum är att vi har några språkfel (eller iaf ord som inte finns) på sidan jsut för att fånga besserwissrarna.

Jessi (2:09 PM) :

Jo, jag har sett det... ni använder er rätt mycket av (elak) ironi på hemsidan, framför allt bland "Vanliga frågor".

Enar (2:10 PM) :

Men visst, ett av våra argument är ju just att en rättskriven text är en lättläst text (man slipper åka puckelpist) så det klart vi försöker skriva någorlunda rätt.

Enar (2:10 PM) :

Vanliga frågor är vår elakventil - där kan vi svara elakt på frågor utan att göra det mot någon person.

Jessi (2:11 PM) :

Vad är målet med hemsidan?

Enar (2:11 PM) :

(Som du märker skriver jag som en kratta när jag skriver på datro)

Jessi (2:11 PM) :

Det är lugnt, jag är van att läsa särskrivningar och det här är inte värre än det ;-)

Enar (2:12 PM) :

Målet:

Att skapa en tillräckligt stark lobbygrupp som gör att särskrivningar aldrig blir accepterat av folket.

Det är nämligen vi dödliga som bestämmer vad som står i SAOL om 10 år.

Enar (2:12 PM) :

(Om det blir svårt ändå: <http://helgo.net/e/tjoller/latvia.shtml>)

Jessi (2:13 PM) :

Sant. Och tröjorna och klisterlapparna är en del av det?

Enar (2:13 PM) :

Japp. Ett sätt att föra kampen ut på gatorna!

Jessi (2:14 PM) :

Har ni några andra sätt att motverka sarskrivning?

Enar (2:14 PM) :

Tröjorna för oss återigen tillbaks till BW:arna; Mååånga har hört av sig och tyckt att "det ska stå "enbart", inte "bara" på dem. De är fariséer som tror att de har rätt, men som sagt vad som är rätt avgörs av folket.

Enar (2:15 PM) :

Andra sätt:

Jo, vi har bl a föreläst på journalistutbildningen i Kalix.

Jessi (2:16 PM) :

Något annat?

Enar (2:16 PM) :

Men egentligen kan man väl säga att vi har tre officiella vapen: hemsidan + debatter där, klistermärkena + tröjorna, och att ställa upp i allehanda intervjuer ;-)

Jessi (2:18 PM) :

Ja, jag har sett att ni har en del artiklar i arkivet där ni intervjuats. Det är ju jättebra att nå ut till folket och göra dem medvetna om problemet.

Enar (2:18 PM) :

Sedan finns det ju alla vapen som bör etableras överallt: humor, korrekturkultur, teknik och grupptruck.

Jessi (2:19 PM) :

Tor du/ni att sarskrivningen ökat på senare år?

Enar (2:20 PM) :

Humor - att först av allt skicka runt ett roligt mejl till alla på jobbet. Innan det har skett. Då blir det lättare att hänvisa till.

Grupptruck - humorn skapar ett tryck att inte göra bort sig för gruppen.

korrekturkultur - etablera en kultur av att korrläsa varandras alster

teknik - lär er slå av autorättstavning i WOrd, lär er förlänga ord när ni sms:ar etc etc

Enar (2:21 PM) :

Tror jag:

Nä. Inte egentligen. Däremot har den blivit synligare iochmed vad vi kallar "demokratisering"; att fler som skriver syns idag och att fler vågar skriva offentligt. Ytterst positivt.

Jessi (2:22 PM) :

Så det är helt enkelt så att sarskrivningen syns mer nu än förr eftersom även de "mindre språkligt begåvade" får synas?

Enar (2:23 PM) :

Kanske. Det har jag dock inga beläg för, rent vetenskapligt. Skulle vara kul att se en utredning på ådet.

Enar (2:24 PM) :

Men; iochmed att de syns mer idag öker ju risken för att de ska öka. Det man ser lär man ju av.

Fler SS på gatorna, fler SS i ens egna texter.

Enar (2:25 PM) :

Och så vill vi inte ha det.

Jessi (2:26 PM) :

I en artikel jag läste (ur Språkvård 3/96) stod det att enligt två olika undersökningar, en från 1977/78 och en från 1989, att antalet sarskrivningar ökat från 10% (av antalet fel som högstadie- och gymnasieelever gjorde i uppsatser) till 30%.

Enar (2:27 PM) :

Sarskilt iilla är det ju om ex. Konsum/KF/Coop har sarskrivna varor; folk litar antagligen mer på KF:s reklambyrågjorda material än på Sunes pizzerias handtextade lapp. Alltså har de större ansvar.

Enar (2:28 PM) :

jöss.Då skulle jag vilja se en från 89 till idag.

Jessi (2:29 PM) :

Vad tror du/ni att sarskrivningen beror på (förutom Internets utbredning), alltså i grunden, vad kan det vara som gör att folk sarskriver?

Enar (2:29 PM) :

77 - 89 kan handla delvis om att fler skriver / fler går i skolan.

Men är det jätteskillnad mellan 89 - 02 handlar ju det om att SS blivit normerande och då är det kris.

Jessi (2:30 PM) :

Kan engelskans ökade inflytande ha någon roll i det hela?

Enar (2:33 PM) :

På vår sida står det ju om engelskan och om bindestreck. Förutom demokr, ologiska regler (ett fåtal; Gröna Lunds-båten etc) och dysihopiker finns ju även problemet att folk litar på tekniken idag; folk är för lite kritiska, tycker den att man ska skriva "citron bruk" så gör man det.

Jessi (2:33 PM) :

Du menar datorns stavningsprogram?

Enar (2:33 PM) :

Bindestreck tror jag prsonligen inte på. Sol-ros borde snarare ge solros än sol ros

Enar (2:34 PM) :

Japp. Jag menar Word och jag menar autocompletefunktionen i mobilteelfonerna.

Enar (2:35 PM) :

Folk borde lära sig att stänga av (eller; det borde vara avslaget som standard) autorättstavningen i ex. MSWord och tänka själv först. _Sedan_ låta datorn kolla.

Jessi (2:36 PM) :

I artikeln jag nyss nämndeså skriver författaren, att kanske den nya handstilen kan ha något med särskrivningen att göra. Hon skriver att förr skrev man med en annan skrivstil, som sammanbinder orden tydligare än dagens handstil gör.

Jessi (2:36 PM) :

Vad tror du om den teorin?

Enar (2:36 PM) :

Hmm.. det var ngt nytt.

Jessi (2:37 PM) :

Författaren avfärdar förvisso den teorin ganska snabbt och skriver att den låter väldigt långsökt, eftersom särskrivning förekommer lika mycket i maskinskriven text.

Enar (2:37 PM) :

Grejen är ju att man vid datorn tar en liten liten nanotankepaus när man är färdig med en del av ordet ("citron") och då är det lätt att tummen hinner ner på mellanslagstangenten

Enar (2:39 PM) :

Men iofs, det är ju ingen skrivstilsundervisning alls idag (skönt för mig) och det kalrt att om man fått lära sig att knyta ihop orden borde det j uvara effektivt...

Jessi (2:41 PM) :

En annan sak hon tar upp är de diakritiska tecknen, d.v.s. å, ä och ö. Förespråkarna för denna teori menar att när man skriver ett ord som råttkött skriver man först "ratt", sen lägger man till ringen ovanför a, och sen skriver man "kött". Då när man skrivit rätt så gör man omedvetet ett mellanrum till nästa del av ordet. Vad tror du om det?

Enar (2:46 PM) :

aha

Enar (2:46 PM) :

kul grej

Jessi (2:46 PM) :

?

Enar (2:48 PM) :

en teori jag inte tänkt på. Finns det ngn forskning på skillnad mellan råttkött och rattmuff

Jessi (2:49 PM) :

Nej, författaren nämner ingenting om det... Men det kan ju hända att särskrivningsfenomenet började vid ord med diakritiska tecken, och sen smittade av sig till ord utan å,ä och ö.

Enar (2:49 PM) :

Haha, lite långsökt men i övrigt spännande.

Jessi (2:50 PM) :

Vet du när ordet särskrivning kom till i svenskan?

Enar (2:50 PM) :

Nej.

Jessi (2:50 PM) :

Det skulle vara bra att veta, men jag har inte hittat något ställe där det står något om det...

Enar (2:51 PM) :

Men i någon av rapporterna på vår sida (litteratur) måste det väl finnas? Men man kan ju kolla upp när det kom ed i SAOL, men de ligger ju 10 år efter.

Jessi (2:51 PM) :

Har du några bra synonymer till ordet särskrivning, som jag kan använda i min uppsats för att inte upprepa ordet "särskrivning" hela tiden?

Jessi (2:52 PM) :

Hmm, ska kolla upp det.

Jessi (2:52 PM) :

Jag vet i alla fall att ordet har funnits sen slutet av 1800-talet.

Enar (2:53 PM) :

Darn. "SAOB innehåller endast uppslagsord mellan A och SÄLTA."

Jessi (2:53 PM) :

Ja, jag har kollat där redan. Typiskt, eller hur?

Enar (2:53 PM) :

Synonym... hmm....

Enar (2:54 PM) :

Japp.

Jessi (2:54 PM) :

Jag funderade över ordet "styckmord" som jag såg på er hemsida, men det känns lite fel att använda i en seriös b-uppsats.

Enar (2:55 PM) :

orddelning, hysterisk splitting, ordklyvning, icke-hopskrivning....

Jessi (2:56 PM) :

Hmm, bra, då har jag några ord att skifta mellan. Kan du förresten förklara varför det heter särskrivning och inte isärskrivning?

Enar (2:57 PM) :

Av samma anledning som det heter tudelning (itudelning) och svensklärare (svenskalärare); det behövs inte. Mer om det i F. Lindströms utmärkta bok.

Enar (2:57 PM) :

Fast det är ju inte konsekvent; det heter ju inte sopptorsk (soppatorsk)

Jessi (2:58 PM) :

Ja, den boken är verkligen helt underbar. Låg och gapskrattade mest hela tiden när jag läste den!

Jessi (2:58 PM) :

En sista fråga innan jag låter dig återgå till jobbet: kan särskrivningen möjligen ha någon funktion i svenska språket?

Enar (2:59 PM) :

Ja. Den är ju rolig. Och den låter folk som inte kan en massa regler ändå vara duktiga på något som inte kräver regelkännedom.

Enar (2:59 PM) :

Men annars vet jag inte.

Enar (2:59 PM) :

Den kan ju vara snygg (säger en del) vid horisontella särskrivningar utan bindestreck på förpacknunar....

Jessi (3:00 PM) :

Ja, då får jag tacka så mycket för din tid och en massa användbara tankar till min uppsats. Jag skickar en kopia på hela intervjun till din mail så du får typ godkänna den. Sen kanske jag hör av mig igen om jag har några fler frågor. Hoppas det går bra.

Enar (3:01 PM) :

Fint. Men du, lycka till då! Hör gärna av dig om hur det blev! Vi kan ju till och med lägga t den på sidan om du vill.

Enar (3:01 PM) :

Prick en timme. Proffsig!

Jessi (3:01 PM) :

Det vore kul, beroende på hur nöjd jag är med den. Men det vore en ära!!! Jag hör av mig. Och tack igen.

Enar (3:02 PM) :

ok hej

Jessi (3:02 PM) :

Hej